

Uzasadnienie

Minister Środowiska, zgodnie z uprawnieniem (Dz. U. 2009.1754), przeprowadził kontrolę aktów prawa miejscowego, w tym zarządzenia Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim nr 52/2011 z dnia 6 września 2011 r. w sprawie ustanowienia planu ochrony dla rezerwatu przyrody „Żurawie Bagno” (Dz. Urz. Woj. Lubuskiego poz. 1940, z dnia 13.09.2011). Minister stwierdził (pismo DP-074-9/32454/12/AD z dnia 11.09.2012 r.) nieścistości i uchybienia uzasadniające zmianę zarządzenia w zakresie kompetencji Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim podjął, zgodnie z powyższym zaleceniem i uwzględnieniem art. 19 ust. 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (t.j. Dz.U.2015.1651, ze zm.) oraz treścią rozporządzenia Ministra Środowiska z dnia 12 maja 2005 r. w sprawie sporządzenia projektu planu ochrony dla parku narodowego, rezerwatu przyrody i parku krajobrazowego, dokonywania zmian w tym planie oraz ochrony zasobów, tworów i składników przyrody (Dz. U. Nr 94, poz. 794), opracowanie niniejszego planu ochrony.

Rezerwat przyrody „Żurawie Bagno” utworzono zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 31 marca 1970 r. w sprawie uznania za rezerwat przyrody (M.P. Nr 11/70 poz. 98). Celem jego ochrony jest zachowanie, ze względów naukowych i dydaktycznych zbiorowiska roślinności bagiennej i torfowiskowej. Rezerwat został zakwalifikowany jako torfowiskowy, dominującym przedmiotem ochrony są biocenozy naturalne i półnaturalne a typem ekosystemu – lasy i torfowiska. Powierzchnia rezerwatu zdominowana jest przez ekosystemy torfowiskowe (37,51ha). Stosunkowo niewielką powierzchnię zajmują ekosystemy leśne ze zbiorowiskiem boru bagiennego (7,01ha).

Istotnym uwarunkowaniem realizacji celu ochrony rezerwatu i obszaru Natura 2000 Przygiełkowiska koło Gozdniczy PLH080055 jest fakt, że główna sieć hydrograficzna obszaru rezerwatu ukształtowana została już w końcu XIX wieku. Obniżenie było wówczas otwartym terenem podmokłym, w którym prowadzono intensywną eksploatację torfu, zapewne odwadniając złożę. Dlatego najmłodsza geologia rezerwatu dokumentuje obecność jedynie niewielkiej miąższości wkładki (soczewki) torfu, a współczesna roślinność wykształciła się w większości bezpośrednio na osadzie jeziornym. W latach 40. XX wieku, eksploatacja torfu obejmowała już tylko wschodnią część rezerwatu, zachodnią zajmował podmokły las iglasty. Raczej pogłębiony został ciek zwany Czarną Wielką, odprowadzający wody z obniżenia. Obecna roślinność torfowiskowa i bagienna powstała zatem jako wynik zabliznienia obszaru znacznie przekształconego gospodarką człowieka. Obecnie na powierzchni widoczne są jedynie niewielkie ślady dawnej ingerencji człowieka (wydobycia torfu) a w drodze adaptacji przyrodniczej, spontaniczne naturalne procesy wykształciły zespoły roślinności typowe dla siedlisk w dynamicznym układzie warunków wodnych. Z pewnością dlatego zajmują je obecnie także przygiełkowiska – zbiorowiska młodego stadium sukcesji, często na odsłoniętych mineralnych dnach zbiorników bądź płytkim torfie. Ochrona obszaru rezerwatu i tej części obszaru Natura 2000 musi uwzględniać aspekt młodej genezy zbiorowisk

roślinnych i dynamikę zachodzących w nieodległej przeszłości procesów przyrodniczych, wynikających ze zmiennych warunków wodnych oraz użytkowania terenu. Dokumentacja rezerwatu informuje, że system odwadniający w obrębie rezerwatu uległ częściowemu zarośnięciu i utracił drożność.

Kolejnym uwarunkowaniem jest występowanie w rezerwacie dwóch chronionych siedlisk przyrodniczych Natura 2000. Pierwsze, obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion*, o kodzie 7150, występuje w zachodniej części rezerwatu. Wyróżniające go zbiorowisko roślinne ma charakter efemeryczny i po zaniknięciu czynników odsłaniających torf przechodzi głównie w torfowisko przejściowe. Na zapoczątkowanie tego procesu w rezerwacie wskazuje dokumentacja rezerwatu. Podzespół typowy, w którym łanowo rozwija się przygiełka biała zajmuje odsłonięte, silnie uwilgotnione dolinki torfowe okresowo obsychające. Efemeryczność siedliska wymusza niejako, naturalną dużą zmienność powierzchni płatów, zależna w przypadku tego rezerwatu od warunków roku hydrologicznego – rok suchy/mokry. Ocena stanu zachowania siedliska jest dobra. Występują odsłonięcia torfu, potwierdzono co najmniej 3 gatunki charakterystyczne, dobre uwodnienie, słabo zauważalne ślady eksploatacji torfu, niewielkie i słabnące oddziaływanie dawnego systemu rowów melioracyjnych. Rozpoznanie florystyczne nie wskazuje na obecność gatunków inwazyjnych w zbiorowiskach mszaru przygiełkowego. Obecnie siedlisko utrzymuje się w procesie naturalnym, lokalnych „katastrof”, choć niewątpliwie jego geneza jest wynikiem intensywnej historycznej działalności siedliska. Perspektywy ochrony siedliska oraz jego powierzchnia na stanowisku zostały ocenione jako właściwe (FV).

Stan ochrony drugiego chronionego siedliska przyrodniczego Natura 2000 bory i lasy bagienne, o kodzie 91D0, także oceniono na właściwy. Występowanie w rezerwacie niewielkich fragmentów boru bagiennego (*Vaccinio uliginosi-Pinetum*), związane jest z terenem dawnych linii oddziałowych i obrzeżami torfowiska. Stan zachowania siedliska jest dobry. W badanych płatach występują gatunki charakterystyczne siedliska i mchy torfowce, siedlisko jest dobrze uwodnione, brak gatunków obcych siedliskowo i geograficznie. Siedlisko utrzymuje się w procesie naturalnym. Brak inwazyjnych gatunków obcych w runie. Perspektywy ochrony siedliska oraz jego powierzchnia na stanowisku zostały ocenione jako właściwe (FV).

Rezerwat położony jest w obszarze specjalnej ochrony ptaków Bory Dolnośląskie PLB020005. Ustanowiony w roku 2014 plan zadań ochronnych objął cały obszar Natura 2000. W trakcie prac nad ww. planem, dla występującego na terenie rezerwatu stanowiska lęgowego chronionego żurawia, nie zidentyfikowano zagrożeń istniejących i potencjalnych i potrzeby wprowadzenia działań ochronnych, stan ochrony gatunku oceniono na właściwy oraz określono zasady jego monitoringu. W oparciu o art. 20 ust 6 ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody, plan ochrony rezerwatu „Żurawie Bagno” nie uwzględnia zakresu planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bory Dolnośląskie PLB020005.

Uwzględniając powyższą analizę nie istnieje konieczność prowadzenia działań ochrony czynnej, wynikającej z celu ochrony rezerwatu. Z perspektywy realizacji celu ochrony przedmiotowych obszarów Natura 2000 także nie zidentyfikowano zagrożenia, wobec którego zaistniała konieczność wprowadzenia działań ochrony czynnej bądź działań

związanych z utrzymaniem lub modyfikacją metod gospodarowania. Nie zachodzi potrzeba uzupełnienia stanu wiedzy o przedmiotach ochrony i uwarunkowaniach ich ochrony.

Monitoring stanu zachowania występujących w rezerwacie siedlisk przyrodniczych zaplanowano w okresie 5. letnim bądź dostosowanym do monitoringu całego obszaru Natura 2000 Przygiełkowiska koło Gozdnicy PLH080055.

Zgodnie z art. 20 ust. 3 pkt. 2 ustawy o ochronie przyrody zidentyfikowano zagrożenia, ich skutki oraz określono sposoby ich eliminacji. Wskazywanym w literaturze zagrożeniem dla torfowisk i bagien jest odwodnienie, którego skutki prowadzą do przekształcenia charakterystycznej struktury zbiorowisk roślinnych i ustania procesu torfotwórczego. Utrzymanie istniejących korzystnych warunków wodnych, jest zatem kluczowe dla celu ochrony rezerwatu i stwierdzonych na jego terenie chronionych siedlisk przyrodniczych: obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion* (kod 7150) oraz bory i lasy bagienne (kod 91D0). Zadanie to wypełni objęcie rezerwatu ochroną ścisłą. Zmniejszeniu ulegnie wówczas drenaż wód z rezerwatu, gdyż dalsze zarastania dawnych rowów odwadniających spowoduje spowolnienie tempa oraz zmniejszeniu ilości odpływającej wody. Stabilizacji obecnego, dobrego uwodnienia rezerwatu, sprzyja występowanie w jego otoczeniu lasów wodochronnych (obejmujących także dawne rowy odwadniające obniżenie) oraz zastawka na cieku głównym odwadniającym całe obniżenie terenu, poniżej zlewni powierzchniowej rezerwatu.

Nie można wykluczyć naturalnych susz hydrologicznych, mogących zaburzyć funkcjonowanie obecnych procesów przyrodniczych np. przez dynamiczną sukcesję drzew. Udokumentowane zmiany rezerwatu przez okres 50 lat (zdjęcia lotnicze powierzchni obniżenia z roku 1964, 1995 oraz 2006 roku) dotyczą jednak niewielkich przestrzeni, świadcząc raczej o dużej stabilności jego ekosystemów, pomimo dynamiki wynikającej ze zmieniających się warunków pogodowych (wodnych). Analiza porównawcza użytkowania terenu dowodzi, że powierzchnie otwarte zajmują zdecydowaną większość rezerwatu. Przyrost powierzchni lasu jest niewielki i ograniczony do krawędzi obniżenia. Woda powierzchniowa występuje w tych samych miejscach rezerwatu, zapewne głębszego wydobywania torfu, a zasięg przestrzenny lustra wody jest podobny. Dlatego naturalna zmienność warunków wodnych i wynikająca z niego dynamika pojawiających się i ustępujących zbiorowisk roślinnych może być cechą charakterystyczną rezerwatu, i nie może być uznawana jako istniejące zagrożenie z perspektywy celu jego ochrony oraz celu ochrony obszaru Natura 2000 Przygiełkowiska koło Gozdnicy PLH080055. Powyżej przedstawione okoliczności upoważniają także do twierdzenia o braku wystąpienia zagrożenia potencjalnego z tego tytułu. Na powyższą dynamikę procesów i zmian siedlisk w ostatnich latach wskazuje np. stan zachowania podobnego, płytkiego obniżenia w obszarze Natura 2000 Nowogrodzkie Przygiełkowisko PLH080054, także w przeszłości odwadnianego, z występującymi na jego powierzchni rowami melioracyjnymi. Wyniki obserwacji dokumentują zarówno jego długotrwałe przesuszenie z ekspansją drzew i krzewów, następnie powstanie płytkiego zbiornika z rozwojem zbiorowisk roślin wodnych, rozwój szuwaru trzcinowego, zamieranie drzew i krzewów, ponowne ustąpienie wody oraz dynamiczny rozwój zbiorowisk z przygielką białą i brunatną.

Dokumentacja planu ochrony wskazuje na sporadyczne, pojedyncze występowanie

tawuły kutnerowatej (*Spiraea tomentosa*) w dwóch badanych płatach roślinnych, na powierzchni mszaru wełniankowo-torfowcowego, w zachodniej części rezerwatu. Zagrożeniem potencjalnym dla rezerwatu oraz siedliska przyrodniczego Natura 2000 obniżenia na podłożu torfowym z roślinnością ze związku *Rhynchosporion* może być zwiększenie zasięgu przestrzennego tego neofitu, mającego tendencje do ekspansji. Oddziaływanie gatunku na ekosystemy hydrogeniczne jest bowiem duże, choć szczególnie ekspansywne na przesuszonych torfowiskach i skutkuje degradacją siedliska oraz ograniczeniem występowania gatunków rodzimych. Literatura nie podaje skutecznej, racjonalnej metody eliminacji tego gatunku. Ekspansji tawuły można jednak zapobiec bez konieczności prowadzenia działań ochronnych, przez utrzymanie istniejącego wysokiego uwodnienia obszaru rezerwatu, w sposób opisany powyżej. Literatura przedmiotu informuje, że w takich warunkach gatunek ten wprawdzie występuje lecz nie tworzy zwartych jednogatunkowych, łąnów. Taka obecność nie stanowi dominanty roślinnej degradującej siedlisko oraz ograniczającej występowanie charakterystycznych gatunków, w przypadku tego rezerwatu roślinności bagiennej, torfowiskowej i siedlisk przyrodniczych Natura 2000. Literatura przedmiotu (Monitoring siedlisk przyrodniczych, GIOŚ 2010) informuje, że siedlisko przyrodnicze bory i lasy bagienne jest mało podatne na inwazję gatunków obcych. Tawuła nie stanowi zatem dla tego siedliska zagrożenia istniejącego i potencjalnego.

Nie wskazano w rezerwacie obszarów i miejsc udostępnionych do celów i działalności wyróżnionej w art. 20 ust. 3 pkt. 5 i pkt. 6 ustawy o ochronie przyrody. Nie ma potrzeby ustaleń do lokalnych i regionalnych dokumentów planistycznych, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń wewnętrznych lub zewnętrznych.

Plan ochrony rezerwatu opracowano zgodnie z powinnością wynikającą z art. 20 ust. 5 ustawy o ochronie przyrody, w zakresie planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000, o którym mowa w art. 28 tej ustawy, zawiera on: opis granic obszaru, mapę obszaru, cele działań ochronnych, działania ochronne ze wskazaniem podmiotu odpowiedzialnego za ich wykonanie i obszary ich wdrażania. Nie zidentyfikowano potrzeby i nie wskazano zmian, do lokalnych i regionalnych dokumentów planistycznych, dotyczących eliminacji lub ograniczenia zagrożeń dla utrzymania lub odtworzenia właściwego stanu ochrony przedmiotu ochrony obszarów Natura 2000. Nie określono terminu i potrzeby sporządzenia planu ochrony dla części lub całości obszaru Natura 2000 Przygiełkowiska koło Gozdnicy PLH080055.

Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim zapewnił udział społeczeństwa w opracowaniu projektu planu ochrony rezerwatu w trybie ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (t.j. Dz.U.2016.353). Informację o przystąpieniu do opracowania projektu planu ochrony podano do wiadomości publicznej przez:

- udostępnienie projektu zarządzania na stronie Biuletynu Informacji Publicznej Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim, w dniu 6.04.2016 r.;

- ogłoszenie na tablicy ogłoszeń w Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim, w dniach od 6.04.2016 r. do 17.06.2016 r.;
- ogłoszenie na tablicy ogłoszeń w Urzędzie Gminy Przewóz, w dniach od 11.04.2016 r. do 4.05.2016 r.;
- ogłoszenie w prasie o zasięgu wojewódzkim, w dniu 11.04.2016 r.

W ramach powyższej procedury nie wpłynęły do Regionalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska w Gorzowie Wielkopolskim żadne uwagi lub wnioski.

Projekt planu ochrony dla rezerwatu został zaopiniowany przez:

- Radę Gminy Przewóz Uchwałą Nr XIII/83/2016 r. z dnia 15.04.2016 r.;

Projekt planu ochrony dla rezerwatu został uzgodniony z Wojewoda Lubuskim pismem z dnia 1 czerwca 2016 r. , znak: GN.III.710.24.2016.SGan.

wz. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
w Gorzowie Wielkopolskim

Wincenty Piworun
Zastępca

Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska
Regionalny Konserwator Przyrody
w Gorzowie Wielkopolskim

